SEGONA ÉPOCA. ANY II.—NÚM. 11. BARCELONA, 30 NOVEMBRE DE 1890.

L'AVENÇ

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA MENSUAL IL·LUSTRADA

GERONA

Arquilla arábiga que's conserva en la Seu.

(De fotografia.)

LA ARQUILLA ARÁBIGA

DE LA SEU DE GERONA

D'entre'ls nombrosos objectes d'art y de arqueología que conserva en son tresor litúrgich la Seu de Girona, admirats y celebrats per sabis nacionals y extrangers, mereix sens cap mena de dubte ésser conegut un reliquiari que forma part de la ornamentació del riquíssim altar major de la esmentada iglesia, coneguda ja de remots sigles per *mare de ceremonias y de gravedat de culto.*

Consisteix dit reliquiari en una arquilla arábiga de forma quadrangular en la planta y combada en la coberta. Té o'38 metres de llargaria per o'23 metres de amplaria, alsantse o'13 metres hasta lo arranch de la comba; presenta aquesta o'12 metres de altura, y'l plano rectangular de la mateixa o'27 per 6'10 metres. Recobreixen l'arquilla unas primas planxas ó láminas de plata daurada, decoradas ab adornos de molt bon gust, que acusan clarament lo segon período del art mahometá á Espanya. Rodeja ó contorna la part superior de la arquilla una llegenda niellada en negre ab carácters cúfichs de relleu, de forma monumental, apareguent en lo fondo ó intersticis de aquells certs adornos que ab facilitat podrían confóndres ab los mateixos, y dels quals en cert modo ne forman part. La materia de la caixeta, ó sía l'ánima, sembla ser de fusta de xiprer, que té, com se sab, la propietat de no corcarse, per quina rahó, així com l'áloes, lo alerce y'l sándalo, foren sempre preferidas pera semblants mobles, per conceptuarse incorruptibles.

La llegenda, traduhida per nostres sabis amichs y académichs don Eduart Saavedra y D. Fidel Fita, diu así:

En nom de Alá. Benedicció de Alá y prosperitat y ventura y alegría perpétua al servu de Alá Alhakem Emir dels creyents Almostanser Bil-lah,

per quant manà que fes obrar (esta arquilla) Abulvalid Hixem hereu del trono dels Muslims. Se portá á efecte per Júden, fill de Bozla.

Pera termenar la descripció de la arqueta, debem anyadir que una armadura de bronzo coberta de xapa, partint de la tapa ó coberta, baixa pe'l centre á subjectarse en la part inferior del cos de aquella, per un forrallat tan senzill com elegant. Sobre la part superior de la tapa se aferra un nansa lobulada, de bronzo, de molt bella forma. Es indubtable que dita arquilla feu ofici de joyer, *necesser* ó estoig pera guardar perfums, ungüents, polvos y ayguas olorosas pera perfumarse, ungirse y tenyirse, etc., menesters y prácticas de las quals may se olvidava un complert mahometá.

Com se despren de la copiada llegenda, un califa nomenat Alhakem feu treballar la arquilla pera Hixem, príncep seu hereter. Consultadas las genealogías dels emirs mahometans que gobernaren los diferents regnes d'Espanya, resulta evidentment que foren aquells los pare y fill de sos respectius noms en lo califat de Córdoba, en la segona meytat del sigle x y principis del següent, durant lo Imperi dels Benú Omeyyas.

Si, donchs, baix lo punt de vista artístich-arqueológich es per demés important lo monument de que's tracta, no ho es menos per son interés histórich. En efecte; la llegenda nos recorda noms y temps de aquell tan poderós com ilustrat califat de Córdoba, en que alcansaren major grau de explendor las arts y las lletras. Alhakem II (961-76) fou lo gran Mecenas dels artistas y lletrats mahometans, y son regnat lo més próspero, sens dubte, durant la dominació dels sarrahins á Espanya, forma singular contrast ab lo següent, per la pau que proporcioná á sos súbdits, ab las discordias y lluytas que distingiren lo del Imperi del inepte y desgraciat Hixem II, son fill.

Coneguts ja los noms dels califas als quals se refereix la arquilla, així com lo nom del mateix artista que la treballá, dato molt interessant pera la historia de las arts arábigo espanyolas, bé voldríam poder fixar en quín temps y circunstancias y per qui va ésser oferta y donada dita joya á la Seu de Girona; mes per desgracia res consignaren sobre eixos particulars los historiadors eclesiástichs, que per altra part ressenyaren ab los més petits detalls altres joyas litúrgicas de la propia Iglesia, ni, lo que es més d'extranyar, la mencionan sisquera, com si'ls hagués passat desapercebuda ó per que desconogueren tal vegada son mérit artístich y valor histórich. Ni'ls mateixos inventaris continúan eix monument interesantíssim del tresor litúrgich de la Seu gironina, al menos en los que tenim consultats fins ara, alguns dels quals son de remota época.

Acudint, donchs, al terreno de las conjecturas, procurarém aconsellarnos de la bona crítica pera trobar alguna explicació de la existencia de tan preciosa joya en nostre primer temple.

Un moment histórich descolla en la Historia, en lo quin podría tro-

barse motiu que expliqués la adquisició de aquella per la iglesia gironina. Lo fet culminant de haver assistit lo seu bisbe Otó á la famosa expedició de Córdoba, morint en una de las més sonadas batallas que tingueren las tropas cristianas y mahometanas, ¿no podría ser motiu de que la arquilla procedent del tresor cordobés formés part de las dádivas, regalos ó presents ab que'l califa Mohammad recompensés los serveys del coratjós prelat, que va capitanejar las gents ó maynadas de sa iglesia? Alguns anys més tart li feya senyalada dádiva la comtesa viuda de Borrell III, dona Ermesendis, donchs en lo acte de la consagració del nou temple romànich, reedificat per son germá lo bisbe de la mateixa diócesis, Pere Roger, donava trescentas unsas d'or pera la construcció del riquíssim y avuy perdut frontal, y algunas joyas ab inscripció arábiga que de aquell formaren part, y que encara al present se conservan incrustadas en altre rich monument de la mateixa iglesia.

Gerona, novembre de 1890.

Enrich C. Girbal

LO PRINCIPAL DRET CATALÁ

HAVENTNOS convidat la Direcció de L'AVENS á rebre l'honor de que algun escrit nostre, dedicat á aquesta Revista, sía estampat en sas planas, tractem de correspondre á tant honrós obsequi, tractant d'una qüestió fonamental de l'autonomía ó vida y lley propias de nostra mare patria Catalunya.

La Medicina, la Cirurgía, la Farmacia, la Química, las altras ciencias naturals, las ciencias exactas, de las quals tenim obligació de saber y conresar alguns rudiments per motiu de nostra professió y de nostres estudis desde nostra primera joventut, no necessitan en nostre país que'ns hi dediquem en lo concepte d'ideal de nostra vida, puig per molts esforsos intel-lectuals que fessim, no arribaríam mes que á repetir y comentar malament é incomplerta (1) lo que tants altres conciutadans y comprofessors nostres han dit molt bé y ab amplitut.

Mes l'autonomía nacional de Catalunya, en la forma y dins del cércol, de la esfera y dels motllos del temps present y del temps á venir, en lo primer y segon sigle de aquesta Era contemporánea; l'autonomía nacional de Catalunya necessita que algun ciutadá catalá, si no erudit, sabi, ni home de lletras, entussiasta, prenga y tinga com ideal l'autonomía de la mare patria, en lo concepte més adequat al temps á venir, per molt que aquest concepte sía rebutjat per la generació present á Catalunya mateix; y sols acceptat per una minoría, per uns pochs catalans.

Ab aquestas pocas paraulas queda explicat per quin motiu nos havem dedicat tant als estudis históríchs y polítichs, que no tenen que veure ab las

(1) En molts prosistas catalans mitjevals, y en alguns dels sigles XVI y XVII, se repara, que quant escrivían ó pronunciavan seguidament dos ó més adverbis de modo, compostos d'adjectius femenins expressius de la manera y de la sílaba final *ment*, pera no repetir tant aquesta sílaba, la deixavan á un sol adverbi, y aixís com ara, en catalá y en castellá, se deixa pera l'últim adverbi que s'escriu ó pronuncía, ells la deixavan al primer, y los demés anavan sens lo *ment* y ab lo adjectiu femení solament, com nosaltres ho posem aquí.

ciencias corresponents á nostra professió, y no'ns havem dedicat de la mateixa manera als estudis d'aquestas ciencias: ellas no'ns necessitan ni may nos necessitarán pera res, no'ls hi podem ser de cap utilitat: á la causa de la autonomía de la nacionalitat catalana, segons la nostra Era, Era de llibertats populars, y al estil del temps á venir, á aquesta causa de la autonomía nacional de Catalunya, li podem ser de alguna utilitat, encara que no li siguem necessaris y puga passarse de nosaltres, del nostre concurs (1).

Lo regionalisme, l'autonomisme de Catalunya, pera ser viable, no té de mirar solament enderrera y al entorn, sino també al temps á venir y en l'ayre, cap amunt. No té de pensar solament ab ahir y ab avuy; també en demá y en los días següents. No li convé tancarse dins de l'autonomía del Dret civil y privat, dins de l'autonomía administrativa y dins de l'autonomía llingüística: se té d'extendre al Dret públich ó polítich, á l'autonomía jurídica, té d'aspirar á l'autonomía llegislativa, gubernativa y judicial, á totas las autonomías d'Estat ó Nacionalitat. Las autonomías llingüística, administrativa y de Dret civil ó privat son molt importants, mes no son las fonamentals, las únicas, las principals, ni las primeras: están en l'ayre sens la base, fonament y eix de las autonomías nacionals llegislativa, gubernativa y de Dret públich ó polítich. Sens aquestas autonomías, las altras son poca cosa y viuhen de gracia y precariament.

Aixís ho comprengueren los homes d'Estat de Felip V, quant en lo Decret de Nova Planta, l'any 1715, aboliren las corporacions de Dret públich ó polítich catalá, los Comuns, las Corts, los Brassos ó Estaments, la Diputació general, lo Bras militar, los Consellers, Pahers y Consols, y los Concells de Cent y demés de las Municipalitats, ó Universitats civils y políticas, y deixaren lo Dret civil catalá, que pera res los destorbava la

(1) Altres consideracions poden portar á un home, á preferir los estudis y ciencias del ordre moral als del ordre físich. Un escriptor médich, químich, farmacéutich, matemátich, botánich, zoologista ó mineralogista, per grans obras que hagi escrit, al cap d'uns quants anys es casi olvidat, y sols queda en la memoria d'alguns erudits. Lo modern, los avensos moderns, l'enfosqueixen y aufegan son recort. En las ciencias y lletras morals, l'escriptor dura més. Cervantes, Mariana, Jovellanos, son més coneguts y estimats entre los lletrats, que Lavoisier, Scheele, Linneus, Berzelius, Gay-Lussach, Thenard y Carbonell, qu'eran més moderns, entre'ls que saben avuy en día Química, Física, Botánica y Farmacia.

Tant en vida com després de mort, l'anomenada del metje, del químich, del naturalista, del farmacéutich cau y s'enfonza sens motiu y á la senzilla aparició d'altres erudits, molt fácilment y sens motiu, com si únicament hi pogués haver en peus un número reduhit, fixo en la memoria y atenció de la gent; mentres que l'aparició de nous homes en lo camp de una ciencia ó de un ram de la literatura moral ó no física, no esborra lo recort y memoria dels homes anteriors, com si en aquestos camps hi capiguessin drets ó en peus més homes, més noms, en la memoria de la gent que coneix ó conresa lo tal terrer.

unificació política y la unitat constitucional baix la monarquía absoluta y la centralisació.

Aixís, parlant d'emancipats, no ja d'esclavisadors, aixís ho comprengueren en la Edad Mitja los primers Cantons suissos, en nostre sigle los Cantons nous y l'Hungría, quant prengueren per fonament, basa, eix é ideal de sa respectiva autonomía, lo Dret públich ó polítich, negant l'obediencia als emperadors austriachs los primers, y'ls húngars y als Cantons superiors los altres, constituhintse en Estats y posant al devant, com bandera, lo Dret públich ó polítich. No altra cosa significavan, l'any 1848 lo destronament de la dinastía imperial y la proclamació de la República per las Corts ó Dieta d'Hungría, y modernament, las reivindicacions de la monarquía constitucional húngara no significan altra cosa: l'autonomía de Dret públich com fonament dels altres Drets y autonomías.

Possible que'l génit de la Catalunya de nostre temps, possible que'l genit dels catalans contemporanis, influit per la vida de la Industria y del Comers y dels demés avensos é interessos materials, no vegi ben clara la necessitat de l'autonomía política ó de Dret públich pera fonamentar l'autonomía administrativa, la llingüística y la de Dret civil. Mes una dolorosa experiencia, si tant práctichs y positius y experimentats son nostres paysans contemporanis: una dolorosa experiencia de Catalunya y'ls exemples d'Hungría, Italia, de varis Cantons suissos moderns y de las Repúblicas espanyolas americanas, poden haverlos demostrat que lo Dret públich, lo que abolí Felip V, lo que perseguí Olivares, lo que reivindicaren los húngars, lo Dret públich, ab sas llógicas conseqüencias d'autonomía de poder llegislatiu y gubernatiu, ab Corts ó Parlament propis y ab potestat ó facultat de llegislar, es lo fonament de l'autonomía d'un poble, d'una nacionalitat, d'una Regió nacional.

Fins á la ratlla de la monotonía es necessari arribar pera infundir aquesta convicció á un país al qui la vida y práctica de l'Industria, del Comers y altres interessos materials, infundeixen l'ideya de que lo Dret civil ó privat y l'autonomia administrativa son lo primer y lo únich. Tant infundida está aquesta ideya, que al parlar de Dret catalá, mils catalans entenen sols lo Dret privat ó civil de Catalunya, y al parlar d'escola jurídica catalana, mils catalans entenen sols á uns quants jurisconsults moderns ó contemporanis, unitaris, adversaris del Dret públich de Catalunya, y queda per ells desconeguda la veritable, antiga y nacional escola jurídica catalana, honor de nostre poble (*honorificentia populi nostri*, como tinguerem l'honor d'anomenarla ja fá alguns anys en un diari local), l'escola jurídica catalana dels sigles XVI, XVII y comensaments del XVIII, qual representant més conegut y popular es lo cronista Gerónim Pujades, aquella escola jurídica catalana de Dret públich, defensora erudita y eloqüent de la soberanía é independencia política de Catalunya.

Sens l'ideal de l'autonomía política ó de Dret públich de Catalunya,

poca empenta donaría, poch ressort tindría lo regionalisme ó autonomisme catalá, lo catalanisme. Sens la realitat, sens la vida y exercici del Dret públich ó polítich ab potestat llegislativa, ab poder ó facultat de fer lleys en Corts peculiars ó particulars, flachs fonaments, migrat eix y estreta basa tindrían lo Dret civil catalá, l'autonomía administrativa y la llingüística de Catalunya, puig estarían com en una provincia més ó menos foral ó aforada, á l'arbitre del Estat, y durarían lo que l'Estat volgués y viurían precariament á mercé del Estat.

Catalunya Estat, Catalunya ab Dret públich ó polítich, tindría potestat llegislativa y gubernativa, tindría Parlament y gobern catalans peculiars, com Hungría, Ginebra, Vaud, Neuchatel, Turgovia, pera no citar exemples del Nou Continent, los tenen húngars, valdesos, turgovians, ginebrins, neuchatelesos, com Irlanda aspira á tenirlos irlandesos. Las conseqüencias no cal dirlashi al lector.

J. NARCÍS ROCA.

ESTUDIS SOBRE LA LLENGUA CATALANA

ELS MONOSÍLLABS ÁTONES NO PODEN DUR SIGNE D'ACCENT

La teoría complerta del accent gráfic, exigint un espay de què no puch disposar en questa ocasió, em limitaré per are a donar una part de la teoría, deixant per més endevant l'estudi d'un sistema complert d'accentuació gráfica per la llengua catalana.

No diré, doncs, d'una manera especificada quand s'há d'accentuar, però si quand no s'há d'accentuar, és a dir no seguiré un mètodo positiu, indicant qu'és lo que considero que s'há de fer en materia d'accent gráfic, sinó un mètodo negatiu, això és, indicant qu'és lo que judico que no's pot fer. Y entrant deseguida en materia, dich: els monosíllabs átones no poden may dur lo signe d'accent. ¿Per què? Perquè lo gráfic no té valor propi, sinó representatiu, de l'oral; un signe gráfic representa un sò o be una modificació fònica, y en tant será mes perfecte dit signe en quand millor dongui idea del sò representat.

Are bé; l'accent gráfic representa l'accent oral o fònic, y mal pot existir l'accent gráfic si l'accent fònic no existeix. Y això qu'és veritat en totas las llenguas, té una importancia decisiva en catalá, tota vegada que en questa llengua especialment en el dialecte oriental, qu'és la forma de catalá més caracterisada, y qu'ens atrevim a dir qu'és el catalá veritable, té l'accent tònic una força tal, qu'ell determina sens apellació del valor de las vocals, no sols de las qu'es troban en la síllaba sobre la qual recau l'accent tònic sino també de las qu'es troban en las demés síllabas que forman, per aixís dirho, la comitiva de la síllaba predominant. D'això en resulta que considerant la llengua com una sèrie de síllabas, que se succeheixen las unas a las altras, l'accent tònic fa tòniças o predominants aquellas síllabas qu'ell afavoreix am la seva protecció, y fa átonas totas aquellas síllabas qu'ell desampara. Entre aquestas síllabas átonas s'hi contan una sèrie de monosíllabs d'una importancia immensa en la llengua, importancia immensa que per ser reconeguda no caldrá sinó enunciar las classes a què pertanyen dits monosíllabs; bastará

dir qu'es tracta d'articles, proposicions, algunas formas monosillábicas del verb *haver*, quand és auxiliar, y alguns pronoms y conjuncions. La llista n'és la següent:

MONOSÍLLABS ÁTONES

Formas del article definit:

el, els, lo, los, la, las, les.
eç, ets, ço (1), ços, ça (2), ças, ces (3).
En, Na, ho, heu (4).

Formas de l'article indefinit:

un, uns (5).

Preposicions:

a, an, ab, en, de, per.
amb, am (6), emb, em.

Contraccions de preposició y article:

al, del, pel.
als, dels, pels.

Adjectius possessius:

mon (7), ton, son (8), ma (9), ta, sa (10).
mos (11), tos (12), sos, mas (13), tas, sas.
mes (14), tes, ses.

(1) La forma tònica corresponent és *çò* (açò, això).
(2) La forma tònica corresponent és *çá*, (en çá, *acá*, cas.).
(3) La forma corresponent tònica vol dir un'altra cosa.
(4) La forma corresponent tònica és *hèu* (segona pers. pl. pres. ind. verb *haver*).
(5) Las formas tònicas corresponents són *ún* (numeral), *ún*, *úns*, pronoms. Exemp. d'article indefinit: *un home*, *uns homens*. Exemp. de numeral: *¿quánts n'hi há. Ún*. Exemp. de pronoms: *l'ún y l'altro*, *els úns y els altros*.
(6) La forma tònica corresponent és *ám* (jo ám).
(7) La forma tònica corresponent és *món* (*mundo*).
(8) Las formas tònicas corresponents, *sòn (sueño)* y *són* (verb).
(9) La forma tònica corresponent és *má* (*mano*).
(10) La forma tònica corresponent és *sá* (*sano*).
(11) La forma tònica corresponent és *mós* (*mordaza*).
(12) La forma tònica corresponent és *tós*, (*tos*, cast.; *toux*, franç.).
(13) La forma tònica corresponent és *más* (*manso*).
(14) La forma tònica corresponent és *més* (adverbi).

Afixos:

me, te (1), se (2), nos (3), vos (4).
em, et, es (5), ens (6), us (7)
en, ne, li, hi, hei.

Formas verbals:

has, ha, han.

Conjuncions:

y, ni, que, o.

Tots els monosíllabs de la llista dessus consignada, són sempre, o be enclítics o be proclítics, això és, no poden anar may sols. Y hei há una rahó sintáctica qu'aixís ho disposa, y és: que dits monosíllabs no tenen absolutíssimament cap significació sinó van units amb un'altra paraula, ja sia precedintla, ja sia seguintla o be servint d'enllaç entre varias paraulas o oracions.

Tenim, dôs, que si són átones dits monosíllabs, quand s'escriuen no poden portar signe d'accent, és a dir, en el ben entès de que l'ortografía há de servir per donar medis per representar d'una manera racional la llengua parlada; y en el ben entès també de que cada llengua s'há de fer una ortografía qu'estigui en íntima relació am la seva manera de ser característica. Ara, sinó és aixís, y per la llengua catalana hem de fer una ortografía tenint sempre a la vista y prenent sempre com modelo l'ortografía d'una altra llengua determinada, per exemple, l'ortografía de la llengua castellana, allavors ja és diferent. Y en quêt cas hem de seguir accentuant la preposició *a* perquè en castellá s'accentua, sense tenir per res en compte el diferent geni de la fonètica d'amduas llenguas, sense tenir per res en compte que l'accent agut sobre la preposició *á* castellana no hi fa cap be, però tampoc hi fa cap mal, mentres qu'en catalá, no sols no hi fa cap be, sinó que hi fa un mal immens, perquè convertint en tònica una vocal qu'en quêt cas és per sa naturalesa átona, es desfigura la pronunciació fins al punt de produhir el següent absurdo.

(Qu'es faci un esforç per pronunciar com la *a* de *pa* (*pain*) las *as* accentuadas de las frases següents:)

M'en vaig *á* casa.

(1) La forma tònica corresponent és *tè* (*thé*, franç.).

(2) Una de las formas tònicas corresponents és *sé* (primera pers. pres. ind. verb *saber*).

(3) La forma tònica corresponent és *Nòs* (pronom).

(4) La forma tònica corresponent és *vós*.

(5) La forma tònica corresponent és *és* (tercera pers. pres. ind. verb *éssere*).

(6) La forma corresponent tònica és *èns* (*ente*).

(7) La forma tònica corresponent és *ús* (*uso*).

T'ho dich *á* tu.

Viu *á* Barcelona.

Això passa *á* Espanya, *á* França, *á* Inglatera, *á* Italia..... per tot arreu.

Crech que n'hi há prou amb això per demostrar l'absurdo d'accentuar la preposició *a* en catalá.

La conjunció *o*, que també és átona, no deu tampoc portar lo signe d'accent, y així se fa possible qu'es pronuncii clara o be com a *u*, segons las necessitats fònicas de la frase, dintre la qual se trobi dita conjunció, o segons las preferencias fònicas de la varietat de catalá que parla el que llegeix o recita.

En quant a la forma escrita *é* que s'usa devant de paraulas que començan amb *i*, en substitució de la conjunció *y*, no m'en ocupo perquè no és forma catalana, sinó una imitació servil del castellá, qu'en dit cas la usa.

La forma *pel* átona, qu'és resultat de la contracció en un sol monosíllab dels monosíllabs átones *per* y *el*, fonèticament no pot portar signe d'accent y lexicològicament tampoc, si es vol evitar qu'es confongui am la paraula *pèl* (*pelo*). No hi há que dir que la llengua parlada fa perfectament la distinció, fent sonar una *è* oberta en el substantiu *pèl* y pronunciant marcadament una *e* átona quand és *pel* (per el).

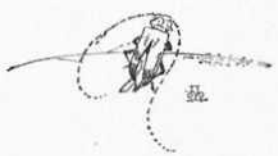
La partícula *que*, quand és conjunció és sempre átona. Y quand és relatiu y no ve precedida de preposició, és també átona. En tots dos casos, dôs, no deu tampoc portar signe d'accent.

Las formas *ha*, *has*, *han*, del verb *haver*, quand serveixen d'auxiliar per formar temps compostos amb els participis de tots los verbs, exemp., *ha fet*, *has vingut*, *han menjat*, també són átonas y per lo tant deuen ser inaccentuadas, quedant així distingidas gráficament de las formas *há*, *hás*, *hán*, que són tònicas quand, seguidas de la preposició *de* y de l'infinitiu d'un verb, forman frases, com: *hás de menjar*, *há de fer*, *hán de venir*.

Y en las formas *há*, *hán*, quand precedidas de la partícula *hi* o *hei* forman frases com aquestas: *hi há* dos homens; *n'hi hán dos d'homens*.

Conclusió de tot lo exposat: *Els monossíllabs átones no poden dur signe d'accent.*

JOAQUIM CASAS Y CARBÓ.

QUATRE PARAULAS

SOBRE LA FULLA D'UN JOCH DE CARTAS TROBADA A GERONA PER D. ENRICH C. GIRBAL.

DON amich don Joseph Puiggarí, al donar compte d'una troballa tant important y d'un mérit indiscutible com és aquesta fulla, fundantse solzament en la indumentaria y en que tenen estampadas las armas d'Aragó, deduheix que la fulla és del sigle XV y que las cartas són catalanas.

¿N'hi há prou amb aquestos sols dos datos pera afirmacions tan absolutas com las fá l'amich Puiggarí? Crech que no.

La indumentaria és una excelent guía pera poder dir «això no vá més enllá de tal època», però no serveix tant pera assegurar fixament la època d'un objecte posterior a la de la indumentaria representada. Entre los mil exemples que podría citar, me limitaré a las mateixas cartas. Desde que's coneixen cartas, fins avuy dia, los tipos dels vestits de las figuras, en las verdaderas cartas, vull dir en las cartas que prefereixen los jugadors pera jugar, poch més o menos se han conservat sempre los mateixos, vestits de la Edat Mitja: lo rey vestit com lo gegant de la ciutat, que diuhen porta lo trajo de Fernando el *Católich;* y sens altres indicis, seria molt difícil, si no impossible, senyalar la època de moltíssims jochs de cartas. ¡No dich res de las deduccions que de aquí quatre o cinch cents anys podrian traure los arqueòlechs que trobassen los dibuixos de nostres «gegants», vestits, ell de Fernando el *Católich*, y la «pubilla» de ¡Dama de las Camelias!

¿Per què sols l'escut d'armas d'Aragó y no el de Barcelona, ahont radicava la principal fabricació de naips, o d'altre ciutat de Catalunya, si eran catalanas, o el de Valencia, si eran valencianas? Perquè en aquells temps també hi havia a Valencia fabricants de cartas.—Se'm dirá que aquestos podian estar en altres cartas del mateix joch. Es veritat; però pot ser

una sort que aquestas altres cartas no s'hajan trobat pera no fer perdre las ilusions del amich Puiggarí; m'explicaré.

Després de descubertas las Amèricas, se desenrotllá en gran manera la fabricació de cartas pera jugar, per lo gran consum d'ellas en aquellas terras, essent preferidas las catalanas per sas mellors condicions, sobre tot per lo allisament que sabian donarlos los fabricants de Catalunya, y que no sapigueren donarlos may los extrangers.

Això no privá el que, en altres nacions, especialment Fransa é Inglaterra, estrafessen las cartas catalanas am las marcas dels fabricants catalans y las armas d'Espanya o d'Aragó. En alguns Museus de Fransa encara guardan mostras de cartas que a mon entendre procedeixen d'aquestas falsificacions.

La Biblioteca de Rouen posseheix un full de joch de cartas del celebrat fabricant del sigle XVI Jehan Volay; en aquestas cartas l'as d'oros no és més que l'escut d'armas d'Espanya, sostingut per un'águila, am la llegenda tot voltant del escut *Philipus Dei gratia Hispaniea Rex;* el dos d'oros lo componen dos medallons, l'un am l'escut d'armas de Castella y l'altre am lo d'Aragó, borejat per una especie de aureola o corona dentada, y lo cinch d'oros está format per un gros medalló en son centre, que té grabats los retratos de dos personas, probablement del rey y la reyna, am la llegenda *Grossus Usnonus Imperatoris Romanorum* y quatre diners catalans per la part de la creu, forma que guardan tots los oros del joch, y que representan exactament la significació de la paraula am que los francesos designan els oros: *deniers*. Las sotas de bastos y copas portan el nom del fabricant «Jehan Volay», y los tipos de las cartas són únicament los espanyols: oros, copas, espasas y bastos.

Ahont sembla radicava principalment la fabricació de cartas, contrafent las espanyolas, és a Limoges, en qual Museu, com també en la Biblioteca Nacional de París y en poder d'alguns particulars, se guardan fragments de jochs de cartas de fabricació llemosina; més llemosinas aquestas cartas que nostra llengua.

«Los tallers francesos—diu M. Merlin en sa *Historia del Joch de cartas* am molta freqüencia han fabricat cartas espanyolas; això és positiu y no té res d'extrany. Las relacions de diversas naturalesas que han existit entre las dos nacions durant dos sigles, són prou pera donarnos rahó d'aquest fet.» No és d'aquest lloch refutar sas apreciacions respecte la major intimitat entre Catalunya y Limoges, pera donarse compte de ser aquesta ciutat la que més cartas fabricava am tipos espanyols—probablement catalans;—perquè, com ja he dit antes, no hi há altre rahó que la de fer contrabando.

Fá alguns dias vaig comprar en los Encants un joch de cartas francesas, a dos caps, evidentment d'aquest sigle, coloridas y formadas am tres fulls de paper, de las que, si sols hagués trobat lo dibuix sens colorir y am

sol lo full de sobre, hauria dubtat si eran molt més antigas, per dos circunstancias, prescindint dels vestits, que's semblan als que actualment portan los guardians de la Torre de Londres, que diuhen son los mateixos que usavan en temps d'Enrich VIII. La primera circunstancia és trobarse en aquestas cartas reunits los tipos espanyol y frances; lo rey de *trefle*, además del *trefle* estampat en las dos cantonadas oposadas, porta en cada má un sceptre, del que penja una medalla d'or; aquesta encara está més caracterisada, en las que porta la sota del mateix coll. Lo rey de *carreau* no porta cap copa; però ell mateix está format com una copa, arrodonit y sens brassos. Lo rey de *cœur*, además dels cors corresponents, porta una espasa en cada má, y el rey de *pique* dos sceptres en forma de bastons tornejats. L'altre circunstancia és la de portar las figuras d'aquest joch, rey, reyna y sota, los noms primitius que'ls francesos las hi donaren; tals són: als reys, Alexandre, Cèsar, Charles, David; a las reynas, Argine, Rachel, Judith, Pallas, y a las sotas, Lancelot, Hector, Lahire y Hogier.

Los francesos s'han trencat el cap buscant la significació dels quatre senyals o colls de las cartas, com també la dels noms donats a las figuras. Per lo jesuita Pere Menestrier, las quatre senyals significavan las quatre classes o cossos del Estat; los cors representavan el clero, que són gent de *cœur*; las picas, la noblesa militar, perquè las *piques* són las armas dels oficials; los quadradets *carreaux*, la burgesía, perque són las rejolas dels enrejolats de las casas, y'ls *trefles* (trebol), las gents del camp; donant las equivalencias a las cartas espanyolas: copas el clero, espasas la noblesa, oros los burgesos y negociants, y'ls bastos la gent treballadora del camp.

Bullet prenent lo *coeur* en son sentit recte, creu representa el valor; la *pique*, las armas ofensivas; lo *carreau*, un escut romboide, y el *trefle*, l'abundancia de forratjes. Altres los donan significacions simbòlicas; lo que fá que las correspondencias de colls entre los signos francesos y espanyols se trobin unas vegadas diferentas d'altres.

Los noms dels personatjes no han exitat menos la sagacitat dels autors francesos; per Menestrier, los quatre reys Carlos, César, Alexandre y David designan quatre monarquías: l'Imperi d'Alemanya, l'Imperi romá, l'Imperi grech y la monarquía dels hebreus. Las reynas, las quatre principals maneras per las que las donas poden gobernar: la pietat, la bellesa, lo naixement y la prudencia. Las sotas no són més que sargentos o oficials de baixa categoría.

Altres donan diferentas significacions a aquestos y altres noms de personatjes que's donavan a las figuras de las cartas; però Mr. Merlin, per uns jochs de cartas del sigle XV, proba que tot això són especulacions ociosas, com diria en Puiggarí, puig en son principi las figuras de las cartas francesas no portavan cap nom. Las cartas a què's refereix M. Mer-

lin són dibuixadas y pintadas a la má; però las més antiguas cartas francesas grabadas, tampoch donan noms en las figuras.

No sé a què pot referirse l'amich Puiggarí dihent «faig más conjeturas *bastant ociosas* acerca d'unas cartas trobadas en Madrid dins una paret de la casa dels Lujanes», quan me concreto a dir senzillament: «en tenim un exemplar en nostre Museu Arqueológich», posant en la nota 1: «Descritas per don Florenci Janer en lo *Museo Español de Antigüedades*.» Y en un dels apèndices faig observar la coincidencia d'haverse trovat cartas empotradas en una paret en Madrid y en Barcelona, *et voilà tout*.

Més, encara que a risch d'ésser tatxat d'ociositat, no puch menos de dir aquí alguna cosa respecte aquestas cartas. L'amich Puiggarí no haurá vist la lámina en que van cromo-litografiadas algunas d'aquestas cartas, ni haurá llegit tampoch l'article de don Florenci Janer. Aquest creu que las tals cartas son de fabricació espanyola, *probablement de Catalunya ó Aragó, per las barras que tenen pintadas en son escut*, encara que'l nom del fabricant «Phelippe Avet» diu *es extranger*. Lo que li haurá copiat lo cinch d'oros, lo copiaria malament, puig la llegenda que té al entorn lo medalló no diu *Carolus quintus imperatoris*, etc., sinó *Grossus usnonus Imperatoris Romanorum;* per lo que'l genitiu *imperatoris ramanorum* está perfectament, y sobra el (*sic*) d'en Puiggarí. La data tampoch és la de 1524, sinó la de 1574, y aixís ho entengué don F. Janer. La carta está exactament composta com la que antes he descrit, del Museu de Rouen; però no tan ben feta, y en una y altre lo medalló central representa una moneda de poch valor de l'antiga Confederació germánica, anomenada *Gross*, en llatí d'aquell temps *Grossus*, y qu'encara corre per alguns Estats d'Alemanya.

Lo quatre d'oros del mateix joch té estampat en mitj de la carta lo anomenat «escut o sello de Salomó», y en son centre l'«escut d'armas de Suissa»—roig am la creu blanca;—lo que tal volta podria donarnos una explicació del per què las figuras de las cartas de mon altre amich en Marian Aguiló van vestidas a la suissa. Lo nom del fabricant «Phelippe Avet» está estampat en grans lletras de motllo en lo cinch d'espasas, y repetit com a facsímil de manuscrit en lo cavall d'espasas, cavall y sota d'oros y l'as y quatre de copas tenen las inicials P. A.; algunas cartas tenen pintats graciosos angelets. Las cartas que don Florenci Janer publicá en lo *Museo Español de Antigüedades* no perteneixen a dos jochs diferents: l'as d'oros al joch trobat en la casa de los Lujanes, y altres cartas més petitas del fabricant *Avet*, no *Ayet*, com ell posa, sinó que totas són d'un sol y mateix joch, lo de la casa de los Lujanes, fabricat per *Havet*, publicadas lo cinch d'oros de tamany natural y las demés en forma més petita, com ell mateix fá en l'article de la fulla que'ns ocupa. Tots los indicis m'inclinan a creure que aquestas cartas són extrangeras. Lo ma-

teix don Florenci Janer, en la página 58 del mateix tomo y obra, diu: «Cuando los españoles cautivaron á Francisco I, y parecía iban á ser dueños del mundo entero, la influencia de las costumbres y modas españolas lo invadió todo, y *hasta los naipes que se fabricaban en Italia y en Francia se resintieron de ella.*»

No entench tampoch per què l'amich Puiggarí diu que, com altres, divago «*sobre la procedencia* de la sota a la dama, sobre l'invenció de aquesta per los francesos, y sa sustitució al *valet* o patje a fins del sigle XV», quan *ni jo* ni ningú pot haver divagat sobre d'això, perquè no hi há tal cosa.

En mon passatemps *Lo Joch de Nayps* no vacilo gens en lo nom y significació de la *sota*, ja que en la página 126, text y nota 2, dich terminantment que «*sota* és paraula purament catalana», extranyant la definició del *Diccionari de la Academia Espanyola*, que la fá procedir del *soto* italiá. Sens cuydarme d'averiguar si la *sota* era mascle o famella, dich és la tercera carta de cada coll del joch espanyol, y que representava un personatje de l'Edat Mitja, patje o criat; dich també qu'en catalá usem la paraula *sota* pera denotar una substitució ó empleo inmediat; aixís dihem: *sotarrey*, per virrey; *sota-cambrera*, *sotacuynera*, etc.; lo que encara és més explícit y més clar que lo qu'ell diu: «sota del cavall, sota del rey»; lo que voldría dir que cada una d'aquestas cartas té una sota especial, o que la *sota* havía d'estar sota del un ó sota del altre, quan la *sota* está sota dels dos, encara qu'ell la posa sobre: «*sota*, cavall y rey». La gradació de la «tercia real», com l'anomenan los tresillistas, és «rey, cavall y sota»; tal com la posa l'amich Puiggarí, significa una altre cosa: «sota, cavall y rey» s'usa en barceloní, figuradament, pera expresar lo modest dinar d'un menestral de Barcelona.—¿Què teniu avuy pera dinar? —Lo de sempre: «sota, cavall y rey»; es dir, escudella, carn d'olla y entrant.

La circunstancia més interessant que l'amich Puiggarí ha trobat en aquestas cartas és que «las quatre sotas son damas», és dir, ha fet lo gran descubriment qu'en nostras cartas tením *sotas* mascles y famellas, «patje o dama», y no «patje y dama», com ell diu; qui té patje y dama són los francesos y algun'altre nació, qu'en llurs cartas tenen rey, dama y patje, o sota; nosaltres tenim rey, cavall y sota; aquesta, patje o dama. Pera fer aquest descubriment no havía d'anar tan lluny. En tots temps los fabricants y dibuixants de jochs de cartas han pintat figuras capritxosas en los jochs de fantasía, fent las sotas homes o donas; jo posseheixo jochs contemporanis, en los que'n uns jochs las sotas són mascles y altres famellas. En un joch que anys endarrera publicá la revista *Los Niños*, las sotas són quatre nenas, jugant diferents jochs. En un bonich joch cromolitografiat, las sotas són las quatre parts del mon, representadas per donas; en un joch *taurino* són dos banderillers y dos mossos de muleters;

en altre, la sota de bastos és Hércules, y finalment, en un joch de cartas polítich, las quatre sotas són: lo conde de Toreno, vestit de gallega, la d'oros; en Castelar, vestit de manola, la de copas; lo general Pavía, de cantinera, la d'espasas, y en Moret, vestit de *damisella*, de bastos; és dir, quatre sotas mascles y famellas, tot en una pessa.

L'amich Puiggarí, en son entussiasme per lo descubriment d'aquestas cartas, no recordaría que lo que ha donat lloch a especulacions y discussions és la sustitució del *cavall* per la *dama*, atribuhintla los uns als francesos y altres als italians. «Sembla qu'en una època molt reculada, al guna vegada, sustituhiren lo cavall per la dama; per lo que'ls francesos no tindrían just dret al *honor* d'ésser los primers en introduhir la reyna com la *segona carta* figurada del joch, y de haver «fet lloch a las damas» en lo joch de nayps; ells no feren més que seguir l'exemple dels italians». En la *Historia del Joch de cartas*, de Merlin, s'hi troba un passatje que podría indicarnos lo primer pas d'aquesta transformació, al mateix temps qu'ésser una de las probas d'haver passat lo joch de cartas d'Espanya a Fransa, y no al revés, com pretenen los francesos. Al parlar del joch de la *Luette* o *des Louttes*, que ja esmenta Rabelais, y és un joch que's juga en la Bretanya francesa am cartas, diu: «Las cartas són totas espanyolas, exceptuant los pesats cavallers, que al passar a Fransa s'han transformat am elegants amassonas, qual gracia y seguritat sobre la sella poden desafiar las més lleugeras escuderas del circo o hipòdrom.»

Jo, si és veritat que las «tarotas» o «tarots»—vull dir los jochs que serveixen per lo que vulgarment s'en diu *fer las cartas*, perque los francesos anomenan «tarots» a totas las cartas que tenen los signos espanyols oros, copas, espasas y bastos—sían més antiguas que las cartas de jugar, m'atreviría a suposar no hi hagué cap sustitució; las «tarotas» se componen de 78 cartas, 22 d'ellas alegòricas, *no filosóficas*, y 56 del joch comú, que són deu de numerals de cada coll del as al deu, amdós inclusius, y quatre figuras de cada coll—oros, copas, espasas y bastos—que són el rey, la reyna, el cavall y la sota. Donchs bé; en lo supósit, com he dit, que aquest joch sía més antich qu'el comú de 48 cartas, pot haver esdevingut que al fer la reducció del número de cartas a collas de 56 á 48, trayent una carta numeral—el 10—y una figura de cada coll, al escullir aquesta los francesos, com a més galants, traurían los cavallers, quedantse am las damas, y los espanyols, com a més braus, traurían las damas, preferint los cavalls.

Lo joch de «tarotas» no pot haver sigut may «un joch filosófich», com lo califica en Puiggarí; las 22 cartas figuradas que té aquest joch, ademés de las del joch comú, res tenen de filosóficas; algunas se poden pendre per alegòricas; però no sé veure la filosofía en las figuras del Papa, de la papesa Joana, d'un penjat cap per vall, d'un barco, del Sol, de la Lluna, etc. La Filosofía és la ciencia d'investigar la veritat, y aquestas cartas són lo llibre de que's serveixen sabis com Cagliostro, Balsamo,

Mme. Lenormant, Julia Orsini y altres, igualment que totas las bruixas que's dedican a *fer las cartas* pera enganyar y traure'ls quartos als tontos que's fian *dels auguris que resultan* de las combinacions de las «tarotas». Aquestas generalment han guardat per sigles sos tipos primitius, essent pocas las variacions en la figuració de las 22 cartas alegóricas, am la particularitat que en tots temps y per tot arreu, Fransa, Italia, Inglaterra, etc., las 56 cartas de joch han conservat sempre los colls espanyols: oros, copas, espasas y bastos.

L'amich Puiggarí sens dubte confondrá las «tarotas» amb altres jochs defantasía, qne'n tots temps s'han compost, alguns d'ells filosófichs o instructius; però generalment aquestos jochs no són propiament tals, en lo sentit de jugar, puig no tenen cartas numerals, són jochs en lo sentit de coleccions, es dir, 48 cartas figuradas, totas amb assumptos diferents o correlatius, com las aucas de redolins. Jo'n tinch dos o tres d'aquestos, y un, per cert bastant original—no molt antich—és una colecció de 48 cartas, cada una de las que té estampada una miniatura d'algun passatje del Antich o Nou Testament y un versícul dels Psalms de David. Los alemanys tindrán sens dubte alguna expressió semblant a la nostra «passar los psalms», usada també metafóricament pera «jogar a cartas», y més práctichs que nosaltres, pensarían compondre aquestas 48 cartas; perque si a quelqu'un li ocorregués anar a missa y meditar amb cartas, los pogués fer amb aquestas y no hagués menester las del joch de jugar, servintse d'aquestas com ho feya lo granader Ricardo.

Las primeras cinch grans láminas de las 74 que conté l'*Origine des Cartes á jouer*, de Mr. R. Merlin, están compostas per la reproducció de las cinquanta cartas d'un bonich «joch de nayps instructiu», italiá, grabadas en 1485; totas cinquanta cartas tenen figuras diferents y ni una sola carta numeral. Res com las cartas ha donat tant camp al capritxo y fantasía, com també a las imitacions y contrafaccions, per lo qu'és menester molt cuydado al jutjarlas.

Res m'ha extranyat més del article del amich Puiggarí que las «referencias sobre la historia dels nayps». En primer lloch, no vé demostrada en ma obreta «l'antiquíssima existencia de cartas religiosas-simbòlicas en Orient»; al contrari, mon propòsit es combatre semblant creencia y demostrar *qu'en cap part del mon se troban documents que parlin del joch de cartas més antichs que'ls que tenim a Barcelona;* y las mostras de cartas xinas é indias que dono en ellas, lluny de creure las *antiquíssimas*, las considero modernas.

Dubto que'ls *sarrahins*, si amb aquesta paraula vol denotar als árabes mahometans, tinguessen nayps, y *nego absolutament* qu'ells donassen nom al joch, derivant aquest de *naib naibi*, equivalencia de capdill ó rey. No soch jo sol qui ho afirma. «Las cartas—diu M. Merlin—no són ni de orígen árabe ni de orígen indio. *Res autorisa aquestas dos suposicions*, cap do-

cument històrich, cap monument, cap citació d'autors del Orient tenim pera sostenirlas. Aquests jochs, per altre part, *són contraris al geni, costums y religió* dels árabes.»

«Los nayps *són d'invenció europea*, y sens cap dubte italians.....» Ja parlaré luego de això.—«Pera donar a cada un la part que li correspon en la historia dels nayps—continua M. Merlin—creyem deu atribuirse: als italians, la primera invenció—no introducció;—als alemanys, l'aplicació del grabat en fusta pera la multiplicació de las cartas, y als francesos, lo colorit am lo patró y probablement l'allisament.» Segons ell, a Espanya no n'hi toca cap part, quan és ben sapigut que antiguament las cartas catalanas eran las més estimadas, perque cap més nació sabía allisarlas tan bé com los cartayres catalans.

Aquesta opinió d'haver sigut l'Italia lo primer país d'Europa que conegué las cartas, en 1379, segons diu M. Paul Lacroix, referintse a un text de la crònica de Viterbo, per Nicolau de Cavelluzozo, es la que al amich Puiggarí li sembla verossímil, no recordant, sens dubte, *qu'ell mateix*, l'any 1885, com a datos pera demostrar l'antigüetat del joch de nayps a Barcelona, 'm dona noticia d'alguns antichs inventaris en que van continuats jochs de nayps, entre altres el d'un negociant anomenat Nicolau Sarmona, habitant en lo carrer de Sant Daniel, de Barcelona, pres en l'any 1380, en lo que consta un «Ludus de nayps qui sunt 44 pecie», y notas y copias dels registres, de bandos y ordenacions dels antichs concellers de Barcelona, prohibint jugar á cartas per las plassas y altres llochs de la ciutat, desde 1378—un any antes de la introducció en Italia—fins al 1390, am lo nom de *nayps;* y en lo registre del 1260 á 1358, am lo nom de *gresca*, que per las Constitucions de Catalunya y altres documents se sab positivament era un joch de cartas.

Aquesta antigüetat ve confirmada per altres datos que no tenía quan vaig escriure mon passatemps, y he adquirit buscantne pera mon estudi sobre l'orígen dels escachs, que actualment tinch a la estampa.

Lo juheu toledá R. Abraham-ben-Meir-Aben-Hezra, en lo sigle XII, escrigué am 73 versos hebraichs un poema dels escachs, que fou traduhit al llatí per Tomás Hyde. En el mateix sigle y en lo següent los juheus barcelonins R. Jedahia Apenini y R. Bonsenior am Jachiia escrigueren, l'un una obra de escachs, titolada *Deliciæ Regum* y l'altre una *Oració elegant* sobre lo joch dels escachs, y tots tres diuhen haver escrit llurs obras, «al intent de desarrelar lo vici *dels jochs de nayps* y de daus, é introduhir un passatemps agradable, útil é instructiu», és dir, popularisar lo joch dels escachs, «propi de personas de major carácter», afeginthi R. Bonsenior am Jachiia «que'ls escachs foren inventats pera que'ls soberans poguessen tenir amb ells un espargiment digne de sas personas, que al mateix temps los servís d'instrucció en la manera de gobernar sos pobles amb equitat y justicia».

Sospito que l'amich Puiggarí no ha llegit ma obreta del *Joch de nayps* o que fá molt temps y no s'en recorda; y ho sento, perque de no ésser aixís, hauría vist que al escríurela mon intent no sigué altre que lo de son article de qu'estich ocupantme, és dir, enlayrar nostra patria catalana, queixantme del abandono en que per ignorancia o descuyt la major part dels historiadors deixan a Catalunya, confonentla am lo resto d'Espanya en quant als avenços artístichs é industrials en una època en que Catalunya, si no portava la bandera de la civilisació d'Europa, era de las nacions que de més aprop la seguían, demostrant per fets y citas de respectables escriptors, qu'en aquells sigles, en que molts nos consideran mitj bárbres, estávam molt avençats y teníam artistas de valer hábils é inteligents pera projectar y executar obras de molta més importancia que'l dibuix d'un joch de cartas. Combato la preheminencia que altres pretenen, sentant, am l'ajuda dels datos facilitats per l'amich Puiggarí, per los que li estich molt agrahit, que Barcelona és la ciutat *del món* que posseheix *los documents auténtichs més antiehs* que parlan del «joch de cartas», avensant lo menos d'un sigle a *totas las demés nacions*. Això resulta també en lo joch dels escachs; lo document *auténtich* més antich, conegut *en tot lo món*, és lo codicilo de donya Emersendis, viuda del comte de Barcelona don Ramon Berenguer *el Cordobés*, existent en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, y del que son digne arxiver, mon amich don Manel de Bofarull y de Sartorio, me permeté tráuren una fotografía, favor que li estimo de veras.

En quant a la fulla trobada per lo senyor Girbal, no considerantme competent pera jutjarla, he consultat amb alguns amichs artistas y escriptors, y a alguns los ha semblat era més probable sigués obra francesa y del sigle XVI, que catalana y del sigle XV; jo, per ma part, he comparat las figuras de las sotas am las de las donas del únich grabat del sigle XV que jo conech, en què figuran donas, pera poder comparar, qu'és lo que tinch en la gran portada del *Llibre de les dones*, de fray Francesch Eximenis, estampat a Barcelona, en 1495, per l'alemany Johan Rosenbach, en folio; y per cert que, exceptuant «la sota d'oros», tots los vestits y pentinats de las demés són completament diferents dels de las donas de dit grabat xilográfich, que segurament representan las donas de las diferentas classes socials d'aquell temps.

Sía lo que sía la tal fulla, felicito de tot cor al senyor don Enrich Claudi Girbal per la troballa que, a mon insignificant parer, és de molta importancia, tant per ésser un exemplar únich en sa classe, com una obra verdaderament artística, puig en sos dibuixos s'hi troba «pensament y execució», qu'és lo que realment constituheix l'Art (1); lo que'm fá creu-

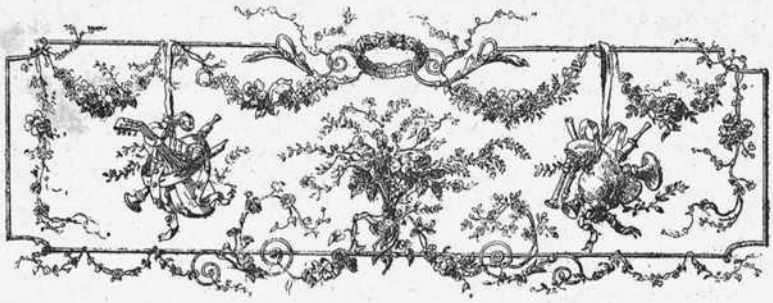
(1) «L'Art es una activitat de nostre sér, per la qual transmitím al exterior lo que l'esperit concebeix en lo interior.»—CÉSAR CANTÚ, *Historia Universal.*

re que aquestas cartas no son obra d'un simple nayper o cartayre, com opina l'amich Puiggarí, sinó que són obra d'un artista de primer ordr.

No he escrit aquestas ratllas amb intent de mortificar a algú, sinó al objecte de donar algunas explicacions pera mellor aclariment y publicar algunas noticias que no van continuadas en mon passatemps *Lo joch de nayps*, aprofitant al mateix temps l'ocasió de procurarme un altre passatemps.

J. BRUNET.

QUADRET

Ja hi som altra vegada; la campana
no cessa de tocar á somatent;
lo poble-rey á crit pelat demana
Deu sab lo que ab llenguatge que no entén.

Bruta la Llibertat y espellifada,
cama assí cama allá, munta á caball,
y s'alsa la primera barricada
en menos temps que cantaría un gall.

A colles van lladrant la *Marsellesa*,
ab veu enrugallada d'aigardent;
passa un capellá, y ¡heroica empresa!
la xusma in-noble contra d'ell la emprén,

Aixorda'l crit de ¡Viva la República!,
les dones corren á cremá'l *Vapor*,
y en nom del *Comité de salud pública*
á qui respira se condemna á mort.

Son quatre gats. Pero la gent que pensa
y satisfá'ls impostos puntualment,
y en bon escalfapanxes se defensa
dels frets que fan, y menja á compliment.

Que té hospitals per recullir als pobres,
y funda assils pels vells y'ls impedits,
y de sa taula reparteix les sobres
un cop els gossos y'ls criats servits.

Y no cabentli dintre dels hospicis,
com á un femé', á la Inclusa llensa'ls borts,
inoculats ja al neixe ab tots els vicis
de la sanch de sos vils progenitors,

al veure'l moviment com taca d'oli
extendres, sent glassárseli la sanch.....
¡Los barbres sont ja dalt del Capitoli!
¡Borratxo un centinella guarda'l *Banch!*

. . . . . .

Oh, quadro edificant com altra cosa,
qui es butxí avuy, es víctima demá;
lo qu'avuy porta'l jou, demá es qui'l posa.
¿Quí la primera pedra pot tirá?

Ramón D. Perés

TEATRE CATALÁ

ROMEA

LO COMTE DE PALLARS, *drama en tres actes y en vers, de* D. JOAN MALUQUER Y VILADOT, *estrenat la nit del 18 de novembre.*

Mal debut ha tingut lo senyor Maluquer com a autor dramátich. Un argument lo més fals y romántich que's puga concebir, amb un vers endarrerit y ferotge. S'ha volgut admirar la justesa de temps y lloch en aquesta obra, peró és sols en algun detall, mentres en conjunt resulta la Edat Mitja falsa que'ns pintava la literatura de la primera meytat de sigle. Inútilment anirem a examinar los personatges y escenas, que tot ensems nos porta pels pitjors camins que pot seguir nostre teatre regional y del que voldriam se n'apartés per sempre.

En la execució hi hagué tota la exageració y vicis escènichs que'l drama demana.

NOVETATS

LA BOJA, *tragedia en tres actes y en vers, original de* D. ANGEL GUIMERÁ, *estrenada la nit del 15 de novembre.*

Era verdaderament un espectacle extraordinari, y amb ansia esperat per molts, lo veure al reputat autor senyor Guimerá tractant un assumpto del dia en lo teatre. Las obras que se simulan desenrotllarse en èpocas passadas permeten sempre més vol a la ardenta imaginació y'ls personatges, desde'l moment que no's poden palpar com los del dia, escusan més inexactituts. Al tractar un assumpto dels nostres temps, ha succehit lo que preveyam, ja que a nostre concepte l'autor sent molt poch lo natural; en aquesta obra ho ha demostrat plenament.

Si l'argument és extraordinari e incomprensible en la època actual, lo medi en que's desenrotlla nos ha semblat, en general, igualment fals. No'ns captiva ni'l carácter ni'l llenguatge dels minayres de *La Boja*, majorment haventhi desitj per part del autor en fer realisme, y com adonantse de què'ls personatges flaquejan, va de tant en tant a buscar las escenas més bruscas del natural, que sorprenen soptadament per lo meteix que en general no s'hi inspiran.

Que la obra té escenas grandiosas y pensaments notables, ja's pot suposar, tractantse de una obra filla de la potenta imaginació del senyor Guimerá. Però més val deixar los viaranys a què sol dur aquesta facultat mental, y admirar las manifestacions de talent.

Germá Albert és un personatge tan excèntrich que vivint tan sols en la sorprenent fantasía del autor, sembla fet per estrellarshi tant l'actor que deu interpretarlo com lo crítich que'l deu judicar. Ni ell ni sos amors am *la boja*, ni aquesta (excepció feta de alguns moments en que és persona humana), no'ns plauen, perquè no'ls entenem.

Ahont s'hi veu lo talent innegable de l'autor es en Damiá, personatge ensopegat, de notable relleu y quinas paraulas y accions són totas fillas d'un carácter admirablement ben entès. Sia dit de pas que l'actor senyor Tutau l'interpreta molt y molt be. Es l'únich personatge vivent de tota la obra y que'ns agrada sempre, desde'l primer al últim acte. Lo rector y el metge, apenas dibuixats; en Blasi, un pallasso que en lloch de fer riure fa estar violent.

Són notables las primeras escenas del acte ters, en què'ls minayres vetllan a la *boja* malalta; tenen tota la forsa d'una descripció de Bret Harte. La magnífica decoració del senyor Soler y Rovirosa ajuda a ferne un quadro admirable.

BIBLIOGRAFIA

ESTUDIOS DE INDUMENTARIA ESPAÑOLA, *concreta y comparada. Estado político-social. Estética y artes. Costumbres, lujo, modas. Técnica y análisis de trajes y armas en sus diferentes variedades. Cuadro histórico especial de los siglos XIII y XIV. Por* D. JOSÉ PUIGGARÍ, *Presidente de la Asociación Artístico-Arqueológica.—Barcelona: Imp. de Jaime Jepús, Notariado, 9. 1890.*

Un vol. de 25 × 17 cm., X-380 págs. y 42 heliografías, 25 pesetas.

Fruyt de molts anys de laboriosa investigació duta a cap am veritable paciencia benedictina, és la obra de indumentaria espanyola de la que n'és sols una part lo volum que anunciem avuy. És desconsolador llegir lo pròlech que l'acompanya; en ell se veuhen los esforsos que costa al autor aquesta obra, y sobre tot, un cop llesta, las dificultats per donarla a llum, decidintse per últim a ferho per medi de la digna Associació Arqueològica d'aquesta capital, havent de renunciar a la més humil remuneració d'un treball de tota la vida. Mentres am tals dificultats se publican las obras originals, quan no restan inèditas, los editors més forts de Barcelona se dedican a malejar lo gust del públich am costosas traduccions de obras sempre de carácter general, en las que, ben entès, s'hi retalla, afegeix o esmena lo que convinga Això és un trist dato per la estadística intelectual de nostre país.

Com a proba s'han escullit dos sigles quína indumentaria és de bon efecte, los sigles XIII y XIV, y encara que poca confiansa hi haja per part del públich, és de esperar que'ls albums successius serán també d'aquesta notable obra, que am verdadera satisfacció veurem termenada.

La part gráfica, importantísima en obras d'aquesta mena, s'ha fet aquí servintse de la heliografía, ja que'l gran cost no ha permès ferho al cromo, qu'és lo que'l text demana. Fins am lo mateix procediment empleat, se'n haguera pogut treure més partit valentse de las placas isocromáticas del doctor Albert de París, ja que com s'ha fet, moltas vegadas los tons fotográfichs no són equivalents als colors del natural.

Pero no és sols lo molt y nou que'l senyor Puiggarí ha reunit, y que constituheix la demostració plástica de la indumentaria espanyola; ahont s'hi veu lo veritable treball es en lo text. En lo text hi ha l'assumpto tractat d'una manera com no s'ha fet en cap altra obra sobre la mateixa ciencia arqueològica. L'estudi de cada sigle 's

divideix en duas grans agrupacions: s'ocupa l'autor en la primera de la crítica del sigle històricament, comprobada per innombrables datos que ofereix la indumentaria y altras ciencias afins. Y aquí ve la consulta dels documents y crònicas, de totas las brancas de las literaturas coetánias. En lo sigle XIV s'aprofita especialment de las obras del incomparable fra Francesch Eximenis, y resulta un quadro de la època lo més pintoresch e interessant. En la segona secció parla del tecnicisme del trajo, abundanthi'ls datos trets d'inventaris de cada època.

Aquesta obra pot interessar als que's dedican a la historia, y especialment a tota mena d'artistas, als que la recomanem molt de veras.

VIDA DE SANT ANTHIOGO, *metge* y *mártir* (In fine)... *Barcelona... estampa de «La Academia»... XXV... setembre... MDCCCXC.*

Un fasc. de 19 × 12 cm. y 30 págs.

Lo bibliotecari don Marian Aguiló ha tingut la bona idea de reestampar aquesta llegenda, mostra evident de la puresa de nostre llenguatge en lo sigle XV, època en que sembla escrita. Sant Anthiogo és compatró de Sardenya, ahont s'estampá per primera vegada aquest llibret (que és una raresa bibliográfica) en lo sigle XVI, sens lloch ni data. Lo senyor Aguiló en aquesta cuydadosa edició ha reproduhit la imatge del Sant (que no apareix en los Flos Sanctorum catalans) y dos escuts que's troban en la que ha copiat.

FRAGMENT *reproduhit de la primera edició del* DON QUIXOT DE LA MANXA, *compost per* MIQUEL DE CERVANTES SAAVEDRA *(Madrit, 1615), y traslladat en sis idiomes neo-llatins: posant lo catalanesch entremitx, com á mostra de una traducció que ha de veure per primera vegada la pública llum.—Barcelona, Est. «La Catalana» de Jaume Puigventós, carrer del Dormitori de Sant Francesch, 5. MDCCCXC.*—Un fasc. de 26 × 21 cm. y 4 folis.

Aquesta és una mostra de la traducció del *Quixot* al catalá que está fent fa temps lo senyor Antoni Bulbena y Tusell, per quin treball podrán estarli agrahidas nostras lletras. Pera mellor compendre la fidelitat am que ho ha fet, la ha acompanyada del original castellá y traduccions en portugués, italiá, provensal y francés. Tant comprobanla am l'original com am las traduccions, la seva resulta bona. Examinada per si sola, se nota aviat que'l llenguatge és molt triat y que s'acomoda be a tots los giros del original. Lo senyor Bulbena ha fet sa traducció valentse més del llenguatge antich que del modern, encara que's fa llegible per tothom y és armoniós com l'estil del *Tirant lo Blanch*.

NOVAS

Am lo número passat de L'AVENS comensárem a repartir una novela del reputat escriptor D. Carles Bosch de la Trinxería, titulada *Montalba*, que acabarem l'any vinent. Creyem que agradará a nostres lectors, y que am la varietat de fulletins n'hi haurá pera acontentar los de variadas aficions.

—Preparem notables milloras en L'AVENS, a partir del próxim mes de janer. En lo número de desembre, ab lo quin termena aquest tomo, las anunciarém á nostres constants favoreixedors.

—S'ha publicat a París una obra del doctor Albert Liptay, baix lo títol *La lengua católica, ó sea Proyecto de un idioma internacional sin construcción gramatical.*

L'autor d'aquest llibre, no creyent que l'unificació lingüística entre els diferents pobles civilisats s'efectui espontaniament, immediata y radical, proposa l'adopció d'una llengua per ús internacional establintse al efecte una Unió Lingüística, com existeix ja la unió postal y la de telègrafes, la unió monetaria, la unió de pesos, midas y mesuras.

La llengua artificial que proposa el senyor Liptay és feta prenent per base el vocabulari comú de las llenguas neo-llatinas. Encare que reconeixem que'l senyor Liptay és, dels inventors d'idiomas internacionals, el qui pot ser ha estat més acertat, qu'ens permeti'l nostro escepticisme en aquesta materia: no creyem en las llenguas artificials.

—La *Revue des Langues Romanes*, tomo XXXIV, ha publicat el *Compte rendu* del *Congrés de Filología Románica* qu'ha tingut lloch a Montpeller el 26 y el 27 de maig de 1890. Lo més important d'aquest *Compte rendu* és, a nostre entendre, la *Comunicació* feta al Congrés per M. de Tourtoulon sobre la classificació dels dialectes. L'illustre autor de l'obra *Jacques 1.er d'Aragon*, sosté: 1.er, l'existencia dels dialectes, qu'ha sigut negada per M. G. Paris y per M. Paul Meyer, y la necessitat de la llur classificació, fent constar que totas las objeccions qu'es poden fer a la classificació de las llenguas es poden adressar a la classificació dels sers en historia natural, y 2.on; qu'aquesta classificació no será may definitiva e immutable; ella deu, molt al contrari, variar més o menos a mesura que s'estendrán las coneixenças en materia d'idiomas. El mètodo d'investigació seguit per M. de Tourtoulon en el curs del seu treball, trobem qu'és el millor, per no dir l'únich, en materia de lingüística, quand se tracta de l'estudi d'especies lingüísticas y individuos lingüístichs que tenen vida. El procediment que consisteix en observar del natural diferents individuos lingüístichs per induirne els carácters peculiars de l'especie a què pertanyen, trobem qu'és el més favorable per arribar a fixar sobre bases sòlidas una classificació de dialectes. L'estudi dels textos, sigan antichs, sigan moderns, há de venir tant sols a donarnos una comprobació de las observacions fetas sobre la llengua parlada. Per no donar excessiva extensió a la present *nova*, no descendim a un análisis detingut de la Memoria del senyor Tourtoulon, que considerém com un dels treballs més importants que s'hagin fet sobre *dialectología*.

Establiment tipográfich de Fidel Giró, carrer de las Corts Catalanas (Gran Via), 212 bis.